

515. SZ. ZILAHY Lajos: *Voda nosi nešto* (Valamit visz a víz). Zagreb, 1932, 142 l. 8°

Fordította MAMUŽIĆ Giza. Ez a kötet ugyan még nem szerepelhetett ANDRIĆ katalógusában, de a teljesség kedvéért megemlítjük. BAJZA JÓZSEF.

Millar, Eric G. *La miniature anglaise du XIVe et du XVe siècle*. Ouvrage accompagné de la reproduction de 159 miniatures dont une planche en couleurs. Paris et Bruxelles. Les éditions G. van Oest.

MILLAR e könyve második kötete annak a nagyszabású munkának, melyben a szerző az angol miniatúrafestészet fejlődését mutatja be a X—XV. században. Első kötete 1926-ban látott napvilágot s a XIII. századdal záródik le, mely században az angol miniatúrafestészet két különféle irányban indult meg. Az egyik a francia miniatúrák hatása alatt fejlődött s kevés egyénit hozott létre, a másik azonban jellegzetesen angol, melynek feltűnő sajátága a gazdag és élénk színű ornamentika. A XIV. század első felének termelése csaknem teljesen ehhez a nemzeti irányhoz csatlakozott, amit nagyon figyelemre méltó munkák, főleg zsolttárkönyvek bizonyítanak. Az illuminált kéziratok előállítása ez időben a kolostoroktól többé-kevésbé függetlenítette magát s hivatásos másolók és könyvfestők, gyakran laikusok kezébe ment át. A különböző műhelyek temérdek másolót, festőt, könyvkötőt stb. foglalkoztattak, azonban sajnos, egyetlen miniatör neve sem maradt fenn; sőt még csak oly határozott helyet sem tudunk megnevezni, hol a főbb kéziratok készülhettek, nyilván azért, mert ezek a művészek szükséglet szerint vándoroltak egyik helyről a másikra. Mégis két nagyobb iskolát különböztethetünk meg a század első felében: a keletangliait és egy másikat, melynek fődarabja MARY KIRÁLYNÉ remek *Zsolttárkönyve*. De ez a két csoport nem válik el mindig élesen egymástól. Vannak kéziratok, amelyek mindkettő sajátosságait feltüntetik. Vannak azonban olyan kódexek is, melyeket egyik csoportba sem lehet beosztani.

A kelet-angliai iskola központja a XIV. század elején a norwichi egyházkerület volt, hol legalább egy ideig páratlan könyvprodukción folyt. Egy vagy több kitudó miniatör és néhány lelkes vevő szerencsés találkozása tette ezt lehetővé. Ez iskola jellegzetes sajátosságai: mindenekelőtt az ornamentika rendkívüli frissége, gazdagsága és az egész koncepció pazar volta. A lapok bordűrjei gyakran szokatlanul szélesek, pompázó indafonataikkal, melyek dúsán rakottak emberi figurákkal, mada-

rakkal, állatokkal, mindenféle groteszk ábrázolásokkal s a középkori életből vett egész jelenetekkel. E kéziratok feltűnő sajátága, hogy túl vannak halmozva tisztán dekoratív célú címerekkel. Ezek angol főúri családok címerei, vagy azok variációi, melyek elevenné teszik ugyan az ornamentikát, de nagyon megnehezítik a megrendelő, vagy eredeti tulajdonos megállapítását. Végül jellemző a kómikum minden fajtája iránti érzék, ami ugyan nem tisztán angol sajátosság. Megtalálni francia és flamand kéziratokban is, és lehet, hogy Angliában ilyen munkák hatásának tudható be. E kor nevezetesebb kódexei: a *peterboroughi*, *ormesbyi*, *gorlestoni zsoltáros könyvek* stb.

A XIV. század első feléből származó kéziratok második csoportját nem lehet a maga egészében lokalizálni. E csoport egyes darabjai olyan hasonlóak egymáshoz, hogy itt egy közös műhelyet kell feltételeznünk, melynek tagjai meglehetősen egyformán dolgoztak; de hogy hol volt ez a központ, hányan dolgoztak benne, nem tudjuk. Lehet, hogy Londonban, de lehet, hogy oly műhely volt, melynek tagjai hol ebben, hol abban a kolostorban működtek. E nagytermelésű csoport fő darabja MARY KIRÁLYNÉ káprázatos *Zsoltáros könyve*. Miniátora ismeretlen, de nagyon egyéni művész s mindenképp rajzoló. Számtalan színezett tollrajz nyitja meg a kötetet, melyek a winchesteri iskola régi rajzművészeinek leszármazottjaként mutatják be a művészt.

A század közepe táján azonban több, mint húsz éves pangás állott be az angol könyvgyártásban, amit általában az 1348—49-ben dühöngő pestisnek tulajdonítanak. Ez idő alatt a műhelyek teljesen elnéptelenedtek, megfosztódtak vezéreiktől s nem maradt, aki a tradíciót fenntartotta volna. A fejlődésnek tetőfokán lévő angol miniatúrafestészet ekkor egy csapásra megszűnt.

A század második felében aztán újra feléledt, de csak rövid időre s már idegen hatások alatt. E korszak néhány gyönyörű kódexe egyetlen család, a híres BOHUN-család pártfogásának köszönhető. De az angol iskola már nem tudott komolyan versenyezni a nagy francia és flamand iskolákkal.

A XV. sz.-ban Franciaország angol okkupációja V. HENRIK alatt, alkalmat adott az angol gyűjtőknek, hogy izlésüket Páris szép könyveivel elégítsék ki. Az angol miniatúrák szenvedtek a konkurenciától, s 1455-től fogva a két rózsza szörnyű csatái oly légkört teremtettek, mely legkevésbé sem kedvezett a könyvgyártásnak.

A század vége felé az angol miniatúrafestészet teljesen szakít a régi

hagyománnyal s új stílust kezd, melyben német, cseh, holland, németalföldi, francia és olasz hatások keverednek. Ez időben idegen művészek Angliába telepedése következtében nehéz megállapítani, hogy mi angol miniatúra és mi Angliában készült idegen termék. E kor legszebb terméke a sherborni missale John SJFREWAS vagy SIFERWAS dominikánus szerzetes műve.

A század végén IV. EDVÁRD nagy számban rendelt meg hatalmas köteteket a brüggei miniatúriafestőknél. Evvel az angol miniatúra történetének vége is szakadt.

B. HOFFMANN MÁRIA.

Bordona, J. Dominguez: *Die spanische Buchmalerei vom siebten bis siebzehnten Jahrhundert.* Bd. I—II. Pantheon, Casa Editrice, Firenze.

BORDONE két kötetes, díszes kiadványa bevezetésében beható ismertetését adja a spanyol miniatúrafestészet történetének. Spanyolországnak már a *nyugati gót* időkben, a VI. és VII. században voltak könyvtárai és könyvművészete, amit részben feljegyzések, részben a VII. századból való híres *Ashburnham Pentateuch* bizonyítanak.

A VIII. és IX. századtól fogva a XI. sz.-ig kolostori könyvtárakra és könyvműhelyekre vonatkozó adataink egyre szaporodnak. Másolók és miniátorok szignatúrái, ex-librisek a kronológiai, topografiai és személyes adatok tömegét őrizték meg számunkra. Csaknem száz másoló és miniátor nevét ismerjük s közöttük többnek egy sorozatnyi munkáját. A IX. század óta egyes kolostorokban gazdag fejlődésnek indult könyvművészet határozottan kialakult egyéni stílusa szerint három főcsoportra, vagy iskolára oszlik: az *andalúziaira*, melyből a legszerényebb díszű kéziratok kerültek ki, a *toledoira*, melynek a legősibb tradíciója van, és a *kastíliai-leónira*. Ezen kívül határozott jellege van a *katalóniainak* is.

Figurális ábrázolást a *mozarab* bibliában nem találunk, csak geometriai motívumokat, ornamentális iniciálékat, szimbólumokat stb. Kivétel csak a SAN ISIDORO kolostor képes bibliája 960-ból. Ellenben egész lapot elborító képekkel vannak díszítve a nagyjelentőségű *Beatus-kéziratok*, Liébanai BEATUS szerzetesnek az *Apokalypsisről* szóló *Kommentárjai*, mely műről rendkívüli hatásánál fogva 400 éven keresztül mindig újabb — nagyrészt képes-másolatok készültek. E *Kommentárok* könyvdíszje orientális jellegével erőteljes színeivel, a rajz szokatlan és szabad önkényével, álomszerű atmoszférájával ellenálhatatlan erővel hatott a fantáziára. A mozarab miniatúrafestészettel nemcsak önmagáért, sajátosan eredeti mivoltáért érdemes foglal-